

تاریخ حجاب

ترجمہ ہوشنگ آزادی

اسکار گ. برکت

آشارات فرواید

فهرست

پیشگفتار ۱۱

۱

(۲۸) خاستگاه‌های تئاتر

- ۳۰..... نظریه‌ی خاستگاه آیینی.....
۳۲..... فایده و معنای آیین.....
۳۷..... نظریه‌های دیگر درباره‌ی خاستگاه تئاتر.....
۴۳..... آیین در مصر باستان و خاور نزدیک.....
۵۱..... نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۵۳..... زیرنویسهای فصل اول.....

۲

(۵۴) تئاتر و درام در یونان باستان.

- ۶۰..... خاستگاه تراژدی.....
۶۴..... دیونوسیای شهر در سده‌ی ششم پیش از میلاد.....
۶۶..... تراژدی در سده‌ی پنجم پیش از میلاد.....
۷۱..... نمایش ساتیر.....
۷۲..... کمدی یونانی در سده‌ی پنجم پیش از میلاد.....
۷۶..... جشنواره‌های دراماتیک در سده‌ی پنجم پیش از میلاد.....
۷۹..... گزینش نمایشنامه و سرمایه‌گذاری.....
۸۰..... بازیگران و بازیگری.....
۸۲..... همسرایان.....
۸۵..... موسیقی و رقص.....
۸۷..... لباس و صورتک.....
۹۲..... معماری تئاتر.....
۹۹..... تالار نمایش و تماشاگران.....

شرق و غرب
در تلاقی هزار ساله

(۱۷۸)	امپراطوری بیزانس.....
۱۷۹	تئاتر بیزانس.....
۱۸۲	ظهور اسلام.....
۱۸۷	نمایش در هند.....
۱۸۸	درام سانسکریت.....
۱۹۰	تئاتر در چین.....
۱۹۶	اروپای غربی.....
۲۰۰	تئاتر از ۵۰۰ تا ۹۰۰ میلادی.....
۲۰۳	درام عبادی.....
۲۰۶	درام عبادی در صحنه.....
۲۱۳	عید احقها.....
۲۱۵	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۲۱۷	زیرنویسهای فصل چهارم.....
۲۲۱	

تئاتر و درام در اواخر قرون وسطی

(۲۲۴)	اجرای نمایش در خارج از کلیسا.....
۲۲۷	درامهای بومی مذهبی.....
۲۳۰	تهیه و تولید نمایش.....
۲۳۳	کارگردان.....
۲۳۵	بازیگران و بازیگری.....
۲۳۸	لباسهای نمایش.....
۲۴۱	صحنه‌ی نمایش در اواخر قرون وسطی.....
۲۴۲	

۱۰۱	درام یونان پس از سده‌ی پنجم پیش از میلاد.....
۱۰۷	تئاتر آتن در سده‌ی چهارم پیش از میلاد.....
۱۰۹	تئاتر هلنی.....
۱۱۷	نمایش میم در یونان.....
۱۲۰	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۱۲۳	زیرنویسهای فصل دوم.....

تئاتر و درام رومن

(۱۲۸)	تئاتر اتروسک.....
۱۳۰	زمینه‌ی تمدن رومن.....
۱۳۲	جشنواره‌های رومن.....
۱۳۴	درام در قلمرو رومیها.....
۱۳۷	سرگرمیهای دیگر.....
۱۴۷	چگونگی تولید نمایش.....
۱۵۰	ساختمان تئاتر رومن.....
۱۵۲	ساختمانهای دیگر برای نمایشهای تفریحی.....
۱۵۷	صحنه.....
۱۵۹	بازیگران و بازیگری.....
۱۶۲	صورتك و لباس.....
۱۶۶	موسیقی.....
۱۶۹	افول تئاتر رومن.....
۱۷۰	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۱۷۲	زیرنویسهای فصل سوم.....
۱۷۴	

۷
تئاتر انگلیس

از قرون وسطی تا سال ۱۶۴۲ (۳۳۶)

۳۴۵	دانش‌آموختگان.....
۳۴۸	شکسپیر و معاصرانش.....
۳۵۶	درام نویسان جاکوبی و کارولاینی.....
۳۵۹	قوانین دولتی برای تئاتر.....
۳۶۲	گروههای بازیگری.....
۳۷۰	تئاترهای عمومی.....
۳۸۱	تئاترهای خصوصی.....
۳۸۶	صحنه‌پردازی، وسایل صحنه، و افکنهای مخصوص.....
۳۹۰	لباس.....
۳۹۲	تماشاگران.....
۳۹۴	بالماسکه‌های دربار استوارت.....
۴۰۱	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۴۰۵	زیرنویسهای فصل هفتم.....

۸
تئاتر اسپانیا تا ۱۷۰۰

(۴۰۸)

۴۱۱	درام مذهبی در اسپانیا.....
۴۱۴	آغاز درام غیرمذهبی.....
۴۱۶	تئاتر حرفه‌ای اولیه در اسپانیا.....
۴۱۸	لوپه د وگا و معاصرانش.....
۴۲۰	کالدرنون و معاصرانش.....
۴۲۲	کورالها (تئاترهای عمومی).....
۴۲۷	شرکتهای نمایشی.....
۴۲۹	بازیگران و بازیگری.....

۶
رنسانس ایتالیا

۲۴۶	صحنه‌پردازی.....
۲۴۹	افکنهای مخصوص.....
۲۵۱	تماشاگران و تالارهای نمایش.....
۲۵۴	شکلهای دراماتیک غیرمذهبی.....
۲۵۴	نمایشهای فارس در قرون وسطی.....
۲۵۷	نمایشهای اخلاقی.....
۲۶۳	نمایشهای مجلسی (انجمنهای ادبی).....
۲۶۴	میان پرده‌ها.....
۲۶۶	مسابقات لال بازی و بدل پوشی.....
۲۷۰	مراسم درباری و نمایشهای خیابانی.....
۲۷۳	زوال و دگرگونی درام قرون وسطایی.....
۲۷۵	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۲۷۸	زیرنویسهای فصل پنجم.....

(۲۸۲)

۲۹۰	آرمان نئوکلاسیک.....
۲۹۴	اینترمتسو و اپرای ایتالیایی.....
۲۹۵	توسعه‌ی شیوه‌های جدید صحنه‌پردازی.....
۳۰۶	تحولات معماری تئاتر.....
۳۱۱	وسایل فنی و افکنهای مخصوص.....
۳۱۶	نورپردازی در صحنه.....
۳۱۸	کم‌دیال آرته.....
۳۲۹	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۳۳۲	زیرنویسهای فصل ششم.....

پیشگفتار مترجم

کتابی که پیش روی شماست جلد اول از نخستین تاریخ جامع تئاتری است که در اختیار خواننده‌ی فارسی زبان قرار می‌گیرد. مؤلف کتاب کوشیده است چکیده‌ی آنچه را که مربوط به فعالیتهای تئاتری در جهان است در حجم نسبتاً محدودی گرد آورد. کتاب حاوی‌ی تحول شیوه‌های بی‌شماری است که نمایشگران همه‌ی کشورهای غرب و شرق برای ارتباط با تماشاگر پیش گرفته‌اند: تشکیل گروه، تهیه‌ی دکور، لباس محل اجرا، شیوه‌های گوناگون بازیگری و بیان و شخصیت پردازی و صحنه آرای، طبقه بندی‌ی تماشاگران در طول اعصار، و حتی تعداد اجراهای سالانه و قیمت بلیت ورودی و دستمزد بازیگران و بسیاری نکات جزئی دیگر که سرنوشت تئاتر را رقم زده‌اند. کتاب حاضر علاوه بر آن که تصویر کامل و روشنی از تئاترو نمایش را برای پویندگان و محققان ترسیم می‌کند، برای همه‌ی دست اندرکاران تئاتر، و حتی سینما، از بازیگر و نویسنده و کارگردان و طراح، تا معمار و منتقد و صاحبان گردانندگان، و چه بسا تماشاگران، مفید و مغتنم است. رهیافت علمی‌ی این کتاب با تئاتر برخوردی زنده و پویا دارد. هر تغییر، تحول و جنبشی را در ارتباط با ریشه‌های تاریخی، نیازهای اجتماعی و اقتصادی، فرایافتهای فکری و عقیدتی، و دستاوردهای فنی‌ی دورانش بازرسی می‌کند. مؤلف هرگز در دام افسانه‌ها و خیالپردازیهایی که معمولاً در اسناد باستانی وجود دارند نمی‌افتد و اسناد و گزارشهای بی‌شمار و تاریخهای کهنه و تازه‌ی تئاتر را زیر و رو می‌کند، و می‌کوشد سره را از ناسره باز شناساند. لذا خواننده ضمن آن

۴۳۲	لباس.....
۴۳۳	صحنه و صحنه‌پردازی.....
۴۳۵	سرگرمیهای درباری.....
۴۳۹	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۴۴۲	زیرنویسهای فصل هشتم.....

	تئاتر فرانسه از ۱۵۰۰ تا ۱۷۰۰
(۴۴۴)	تئاتر درباری و تئاتر مدارس در فرانسه پیش از ۱۶۰۰.....
۴۴۵	تئاتر عمومی در پاریس پیش از ۱۵۹۵.....
۴۴۹	تئاتر عمومی ۱۵۹۵-۱۶۲۵.....
۴۵۲	پیروزی آرمان نئوکلاسیک.....
۴۵۷	شرکتهای نمایشی ۱۶۲۵-۱۶۶۰.....
۴۶۵	تئاترهای عمومی ۱۶۶۰-۱۶۲۵.....
۴۶۸	صحنه‌پردازی در تئاترهای عمومی ۱۶۲۵-۱۶۶۰.....
۴۷۰	پیروزی شیوه‌ی ایتالیایی در صحنه‌پردازی ۱۶۴۰-۱۶۶۰.....
۴۷۲	فرانسوی شدن شیوه‌های ایتالیایی ۱۶۶۰-۱۷۰۰.....
۴۷۵	درام فرانسوی ۱۶۶۰-۱۷۰۰.....
۴۸۰	شرکتهای نمایشی در فرانسه ۱۶۶۰-۱۷۰۰.....
۴۸۸	سازمان شرکتهای بازیگری در فرانسه.....
۴۹۰	معماری و صحنه پردازی ۱۶۶۰-۱۷۰۰.....
۴۹۶	پایان سده‌ی هفدهم.....
۴۹۸	نگاهی به منابع تاریخ تئاتر.....
۵۰۰	زیرنویسهای فصل نهم.....
۵۰۲	فهرست اعلام.....
۵۰۵	

که تاریخ مفصل اما فشرده‌ای از تئاتر در جهان را می‌آموزد، همزمان فوت و فن تحقیق تئاتری، و تحقیقات فرهنگی و هنری دیگر را نیز فرا می‌گیرد. این کتاب به خاطر حوزه‌ی وسیعی که در بر دارد، یک فرهنگ تئاتری نیز محسوب می‌شود.

مؤلف محترم کتاب اشاره‌ای به تئاتر ایران نکرده است، شاید به دو دلیل: نخست آن که اسناد و منابع تاریخی در این باره بسیار اندک و ناپیوسته است. دوم آن که مؤلف به طور کلی به تئاتر کشورهای پرداخته که در فرایند رشد و توسعه‌ی تئاتر امروز جهان مؤثر بوده‌اند. درباره‌ی تاریخ تمدن و فرهنگ ایران تاکنون بررسی‌ی کامل و منظمی صورت نگرفته، و این امر در مورد تئاتر ایران نیز صادق است. تصور آنکه نوعی سنت تئاتری در جامعه‌ای وجود نداشته باشد، مشکل یا شاید غیرممکن است. از طرف دیگر کلیه‌ی شکل‌های نمایشی سنتی و نوین ایران را می‌توان در تئاتر ملل دیگر ردیابی کرد. ایران به واسطه‌ی موقعیت ویژه‌ی جغرافیایی، سازمان گسترده‌ی دولتی، و تنوع فرهنگی خود همواره در میان کشورهای خاورمیانه و خاور نزدیک جایگاه بلندی داشته است. اما این سرزمین کهنسال از آغاز درگیر جنگ و ویرانی و تماس‌های مداوم با کشورهای جهان بوده است، و به خاطر همین ارتباط‌های مداوم از طریق تجارت و جنگ، بسیاری از پدیده‌های فرهنگی ایران با کشورهای دیگر نقاط مشترک فراوان پیدا کرده است. تماس با یونان و مصر باستان، جنگ با روم و بیزانس، و پذیرفتن اسلام، فرهنگ ایران را غنا و تنوع عظیمی بخشیده، چنانکه تمیز فرهنگ اصیل ایرانی از غیرایرانی

کاری دشوار، و شاید غیرضروری می‌نماید. محققان گاه بدانجا می‌رسند که مثلاً می‌گویند دیونوسوس، یکی از خدایان اساطیری یونان، در اصل خدایی آریایی به نام دیوانوشه بوده است^(۱)؛ به گفته‌ی پلوتارک هنگامی که اسکندر وارد ایران شد در شهرهای کرمان و همدان تماشاخانه‌هایی وجود داشته است^(۲)؛ در تاریخ بخارا آمده «مردمان بخارا را در کشتن سیاوش نوحه‌هاست، چنانکه در همه‌ی ولایات معروفست، و مطربان آنرا سرودها ساخته، و قوالان آن را گریستن مغان خوانند و این سخن زیادت از سه هزار سال است...»^(۳)؛ همچنین گفته‌اند ایرانیان هنگام جنگ شیپور و کرنا می‌زدند و دُهل‌هایی را که بر آن زنگوله آویخته بود به صدا در می‌آوردند، و هنگام استراحت سربازان، یا پس از پیروزی، برای سربازان خود نمایش‌های سرگرمی بپا می‌کردند. علاوه بر تماشاخانه‌های موجود در ایران، یونانیان نیز برای تبلیغ فرهنگ و آیین خود تماشاخانه‌هایی یونانی ساختند^(۴).

ردیف کردن گزارش‌های منفرد و پراکنده، که گاه خالی از شایبه هم نیستند، بدون یافتن یک ارتباط درونی و سازواره، و یافتن زمینه‌های تحول و رشد، یا عدم تحول و رشد، ما را به تاریخ تئاتر ایران راهبر نخواهد شد. تا زمانی که بررسی‌ی پیوسته و روشنی از سیر تمدن و فرهنگ ایران به عمل نیاید سنت تئاتری در ایران ناشناخته خواهد ماند. تنها بررسی‌های نسبتاً جامعی که در باره‌ی نمایش ایرانی صورت گرفته کتاب پرمایه‌ی نمایش در

۱. نقل از کتاب پیدایش نمایش و رقص در ایران، نوشته‌ی مجید رضوانی.

۲. نقل از کتاب نمایش در ایران نوشته‌ی بهرام بیضایی.

۳. نقل از کتاب پیدایش نمایش و رقص در ایران، نوشته‌ی مجید رضوانی.